Kirjallinen lausunto
Asianumero: VN/25210/2024
Päivämäärä: 10.9.2024

Viite: K2/2024 vp Hallituksen vuosikertomus 2024

Liikenne- ja viestintäministeriön lausunto eduskunnan tarkastusvaliokunnalle epäkohdista ilmoittamisesta sekä taloushallinnosta

Eduskunnan tarkastusvaliokunta on pyytänyt liikenne- ja viestintäministeriöltä kirjallista lausuntoa eduskunnan kirjelmään EK 22/2021 vp - O 4/2021 vp sisältyvän kannanoton toteutumisesta sekä arviota taloushallinnon prosessien ja kontrollien toimivuudesta ministeriön hallinnonalalla. Valiokunta on pyytänyt ministeriötä myös arvioimaan sitä, kuinka hyvin ohjeistus, sisäiset kontrollit ja valvonta toimivat ministeriön hallinnonalalla ja millaisia kehittämistarpeita näissä on, sekä kuinka havaittuihin väärinkäytöksiin puututaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että taloushallinnon prosessit ovat valtioneuvostossa pääasiassa samankaltaisia, ministeriöstä riippumatta. Taloushallinnon tehtävien kontrollien osalta liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla noudatetaan Valtiokonttorin antamia ohjeita ja määräyksiä. Liikenne- ja viestintäministeriön taloussääntö (VN/8126/2024) sisältää hallinnonalan suunnittelu- ja seurantaprosessit sekä niitä koskevat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan menettelyt. Taloushallinnon prosesseja ja kontrolleja kehitetään tarvittaessa sisäisen tarkastuksen sekä tilintarkastushavaintojen perusteella. Taloushallinnon prosessien sisäisen valvonnan osalta ei tilintarkastuksissa ole tyypillisesti tullut esiin olennaista huomautettavaa.

Ministeriön taloussääntö sisältää myös Valtiokonttorin taloussäännön laatimista ja päivittämistä koskevan määräyksen (VK/75616/00.00.00.01/2023) mukaisesti menettelyt havaittaessa virheitä tai väärinkäytöksiä taloudenhoidossa. Ministeriön palveluksessa olevan henkilön, joka havaitsee väärinkäytöksiä tai rikoksia, tulee ilmoittaa viivytyksettä havainnoistaan lähimmälle esihenkilölleen tai ministeriön johdolle. Asianomaisen yksikön johtajan tai osastopäällikön on viipymättä ilmoitettava asiasta kansliapäällikölle ja mahdolliselle omalle esihenkilölle. Rikosilmoituksen tekemisestä päättää kansliapäällikkö.

Jos selvitykset osoittavat, että ministeriön tai viraston toiminnassa on tehty tai sen hoitamiin tai vastattavana oleviin varoihin taikka omaisuuteen on kohdistunut väärinkäytös, kansliapäällikön tai poissaolon aikana hänen sijaisensa on salassapitosäännösten estämättä tehtävä asiasta Valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 16 §:n mukainen ilmoitus. Ministeriön ilmoitusvelvollisuus koskee myös ilmoittajasuojelulain mukaisia väärinkäytöksiä.

Havaintojen kohdistuessa ministeriön tulosohjaamaan virastoon, niistä tulee ilmoittaa lähimmälle esihenkilölle, jonka on puolestaan ilmoitettava tulosohjauksesta vastaavan konserniohjausosaston osastopäällikölle tai ohjausyksikön johtajalle. Lisäksi hallinnonalan virastojen pääjohtajien matkamääräyksistä ja -raportoinnista on määrätty erikseen. Liikenne- ja viestintäministeriön työjärjestyksen (470/2023) mukaan konserniohjausosaston osastopäällikkö ratkaisee asiat, jotka koskevat matkamääräyksen antamista ministeriön hallinnonalan viraston pääjohtajalle. Taloussäännön mukaan virastojen pitää raportoida pääjohtajansa matkoista ministeriölle kaksi kertaa vuodessa.

Ministeriön sisäisen valvonnan ohjeessa (VN/11808/2019) kerrotaan tarkemmin sisäisen valvonnan vastuista sekä väärinkäytöksistä ja niiden käsittelystä. Lisäksi ohjeessa on lueteltu ministeriön keskeiset prosessit ja niitä koskevissa ohjeissa ja prosessikuvauksissa määritellyt tärkeimmät sisäisen valvonnan kontrollipisteet.

Ministeriössä on käytössä ilmoittajansuojelulain (1171/2022) edellyttämä sisäinen ilmoituskanava. Ilmoittajansuojelun osalta sisäisen valvonnan ohjetta täydentää erillinen käsittelyprosessia koskeva ohje (VN/7502/2023), jossa käydään yksityiskohtaisesti läpi lain mukaisten ilmoitusten käsittely ministeriössä. Ohjeella varmistetaan ilmoitusten asianmukaista käsittelyä ministeriössä (erityisesti ilmoittajan suojelu ja henkilötietojen suoja). Ohje on tarkoitettu erityisesti ilmoitusten käsittelyyn nimetylle käsittelytiimille. Toistaiseksi ilmoituskanavaan ei ole tullut yhtään ilmoitusta, joten käytännön kokemusta prosessista ei ole vielä syntynyt.

Liikenne- ja viestintäministeriö on valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 70 §:n mukaisesti järjestänyt sisäisen tarkastuksen. Sisäisen tarkastuksen kohteena voivat olla ministeriön kaikki toiminnot. Ministeriössä ei ole omaa sisäisen tarkastuksen henkilöstöä, vaan tarkastukset ja niihin liittyvä konsultointi ostetaan palveluina. Valmistelusta ja esittelystä suoraan kansliapäällikölle vastaa tehtävään nimetty virkamies. Ministeriön sisäisen valvonnan ohjeen mukaan neljännesvuosittain laaditaan kansliapäällikölle raportti sisäisen valvonnan yleistilanteesta ja mahdollisesti havaitsemistaan poikkeamista. Tässä yhteydessä seurataan myös mahdollisia väärinkäytöksiä. Sisäisen tarkastuksen vastuuvirkamies tiedottaa myös säännöllisesti Valtiontalouden tarkastusviraston ulkoista tarkastajaa tehdyistä tarkastuksista ja vuosisuunnitelmista.

Yksi yli yhden -periaate toteutuu sekä ministeriössä että hallinnonalalla pääsääntöisesti asianmukaisesti. Mikäli väärinkäytöshavainto tai ilmoitus kohdistuu ministeriön kansliapäällikköön, on luonnollisesti kansliapäällikkö esteellinen käsittelemään ilmoitusta ja käsittelystä vastuullinen määräytyy sijaisuusmääräyksen mukaan. Lisäksi on aina mahdollista tehdä kantelu valtioneuvon oikeuskanslerille. Nykyinen lainsäädäntö ei kuitenkaan suoraan mahdollista ministeriön kansliapäällikköä koskevan valvontavastuun ja hyväksyntävastuun siirtämistä ulkopuoliselle toimijalle tai toiselle tilivirastolle. Tältä osin asiasta tulisi säätää erikseen ja määritellä yhteiset menettelytavat. Ministeriön mahdollisuudet ovat siten rajalliset ja tällä hetkellä ei ole mahdollista perustaa esimerkiksi hallinnonalakohtaisia tarkastusvaliokuntia. Uusien elimien tarpeellisuus tulee kuitenkin harkita aina myös kustannus-hyötynäkökulmasta.

Mikko Nygård

Talous- ja hallintojohtaja